

Vlaanderen
is erfgoed

Wijzigingsdossier

Oorlogsgedenkteken in Beringen

voorlopige wijziging van het ministerieel besluit van 22 januari 2014 tot bescherming als monument van oorlogsgedenkteken in Beringen omwille van verplaatsing binnen hetzelfde perceel

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Wijzigingsdossier:
Oorlogsgedenkteken in Beringen, Markt 6

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/71004/104.1

Tom Lenaerts

28/01/2019

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch Overzicht.....	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	4
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	5
1.5.	Historiek van het dossier	5
2.	Evaluerend gedeelte	6
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	6
2.2.	Impact op de erfgoedwaarden.....	6
3.	Beheersvisie	7
3.1.	Te nemen maatregelen bij verplaatsing.....	7
3.2.	Beheersdoelstellingen op de nieuwe locatie	7
4.	Bronnen	7
5.	Bijlagen	7
5.1.	Omgevingsplan	7
5.2.	Omgevingsplan nieuw ontwerp.....	7
5.3.	Ministerieel besluit 2014.....	7
5.4.	Plan bij ministerieel besluit 2014	7

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Dit dossier behandelt de verplaatsing van het oorlogsgedenkteken van Beringen dat beschermd werd op 22 januari 2014. Omwille van de stadsvernieuwing waarbij het volledige centrum heraangelegd wordt, wenst de stad een nieuwe plaats te geven aan het monument.

1.2. Historisch Overzicht

Het oorlogsgedenkteken werd opgericht in 1923 voor de Beringse gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Een oude prentkaart vermeldt dat het monument een werk is van Mevrouw Jeanne Oriante (°Brussel 28/04/1869). Zij bewerkstelligde dat op verschillende slagvelden de lijken van de gesneuvelde soldaten werden opgegraven, gewassen en een begrafenis kregen op het plaatselijk kerkhof. Na de oorlog zorgde ze voor financiële steun voor het oprichten van tientallen oorlogsmonumenten¹. Zij liet postkaarten drukken en verkocht deze dan met een marge. Tijdens de zomer van 1922 werden de Beringse oudstrijders samengeroepen om het ontwerp en de financiering van een nieuw monument te bespreken. De financiële steun van mevrouw Jeanne Oriante ten belope van 15.000 fr. werd aanvaard. In januari 1923 werden aan de afgevaardigden van de Beringse verenigingen de plannen voorgelegd. In april 1923 werd de zuil geplaatst en ontstond er een discussie over de Franstalige woorden "A Nos Héros" op het monument. Deken Charles van Swijgenhoven die zich van openbare uitspraken en politiek trachtte te onthouden, deed verzoeningspogingen maar de protestanten hielden echter voet bij stuk en de tegenspraak verspreidde zich tot in de omliggende dorpen. De voorstanders verwezen naar de tweetaligheid van de Beringenaren en onder meer ook naar het feit dat er rond de markt tweetalige uithangborden hingen zoals "Au Lion D'Or" – "In den Gouden Leeuw" en "Aux Clefs d'Or" – "In den Gouden Sleutels". Een grote groep notabelen sprak Frans en ook in het gemeentelijk college werden de meeste lessen in het Frans gegeven. Ze verweten de tegenstanders dat de plannen ruim op voorhand werden meegedeeld en ter inzage werden voorgelegd. En bovendien ging het maar over drie Franstalige woorden. Op zondag 23 september 1923 werd het vredesmonument ingehuldigd en dit lokte een grote massa naar het marktplein. Generaal Deruette werd door de Koning afgevaardigd, Majoor Uytenhoven door de minister van Defensie en ook de Limburgse gouverneur was aanwezig. Het beeld werd centraal op de Markt in een driehoekig perk aan de kiosk geplaatst. Een foto uit 1932 toont het oorlogsgedenkteken binnen het driehoekig perk met planten en gazon dat omzoomd is met smeedwerk. Het wordt geflankeerd door veldgeschut.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Het gedenkteken bestaat uit een borstbeeld van een soldaat uit de Eerste Wereldoorlog, in wapenrusting en met helm, op een hardstenen sokkel. De pijlervormige sokkel heeft op de hoeken lichtjes afgeschuinde verticale banden, bovenaan voorzien van telkens twee groeven en onderaan van drie kwasten. Deze banden lopen uit in vier voluten, die aansluiten op een bovenaan afgeschuinde vierkante hardstenen boord, met op regelmatige afstand acht blokken met afzaat en bekronende bollen, waartussen een vierkante ijzeren reling. In het aldus ontstane perkje ligt wat dolomiet. Een band van laurierbladeren lijnt de sokkel bovenaan af.

¹ De activiteiten werden uitgevoerd door het "l'Oeuvre pour l'exhumation et l'identification des soldats belges, 1914-1918" waarvan Jeanne Oriante de oprichtster was. Archives de la Guerre. Inventaire du Fonds Jeanne Oriante, ARA, BE-A0510 / I 390.

Aan de voorzijde van de sokkel komt onder de laurierband een Grieks kruis voor, gevat in een cirkel. Daaronder staat volgende inscriptie: AAN / ONZE HELDEN / A / NOS HEROS / 1914-1918. De linkerzijde van het monument vertoont een gelijkaardig kruis, met eronder een wapenschild met leeuw en het opschrift: DE SOLDATEN / VAN HET 4de REGI[MENT] / VRIJWILLIGERS / 2de BAT.[ALJON] 3de Cie / ALHIER / GESNEUVELD / 28-9-1914. Aan de rechterkant ziet men een analoog kruis, met eronder het wapenschild van Beringen en de tekst: GEVALLEN / OP HET VELD / VAN EER, en de namen van de gesneuvelden. Op de achterzijde komt weer hetzelfde kruis voor, met eronder de inscriptie: BURGERLIJK / SLACHTOFFER / HEEREN LEOPOLD / VAN COURSEL / 27-9-1914.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het oorlogsmonument waarvoor dit dossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een of meerdere plaatsbezoeken in juni 2018, met uitvoerig verslag van 25 juni 2018 door Lapis Artis bvba uit Oosterzele in opdracht van de stad Beringen. Het agentschap Onroerend Erfgoed kwam ter plaatse op 9 augustus 2018. De fysieke toestand is op deze gelegenheden fotografisch gedocumenteerd. De registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op dit moment.

De toestand wordt in het verslag van Lapis Arte goed bevonden maar er werden breuken en barsten in de natuursteen vastgesteld. Tijdens eerdere verplaatsingen en herstellingen werden enkele onoordeelkundige ingrepen gedaan.

1.5. Historiek van het dossier

Naar aanleiding van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog werden een aantal relictten beschermd, waaronder het oorlogsgedenkteken van Beringen.

De verhuis van het Sint-Jozefscollege uit het centrum van de stad naar de campus Bogaersveld zorgde ervoor dat de 'collegesite', volledig vrijkwam. De stad Beringen heeft het initiatief genomen om de collegesite aan te kopen en een nieuwe centrumdynamiek te creëren. De ontwikkeling op de collegesite wordt gekenmerkt door de bouw van een nieuw stadhuis. Het project voorziet eveneens in de verbouwing en uitbreiding van de bibliotheek. Er komt een nieuw groen publiek binnenplein als verbinding tussen functies en gebouwen alsook een ondergrondse parking van 125 publieke parkeerplaatsen. Er wordt eveneens voorzien in appartementen en assistentiewoningen.

Dit project werd in december 2017 gegund en de overeenkomst werd ondertekend met een private partner, THV The College. Het vergunningentraject is opgestart einde mei 2018 met de bedoeling om in het najaar van 2018 de omgevingsvergunning te bekomen.

Dit project wordt afgestemd op de volledige heraanleg van het centrum van Beringen en de omliggende straten. Het totaalproject voorziet in de volledige ontwikkeling van de collegesite én de heraanleg van het marktplein in één beweging. De uitvoering zou in de loop van 2020 klaar moeten zijn. Begin 2019 zou ook gestart moeten kunnen worden met de heraanleg van het marktplein. De huidige locatie van het oorlogsgedenkteken op het marktplein in Beringen – centrum werd daarom meegenomen in deze totaalontwikkeling van de collegesite en de volledige heraanleg van het marktplein en de zone voor de kerk. De stad Beringen wil het oorlogsgedenkteken verplaatsen in functie van de herinrichting en het aantrekkelijker maken van het marktplein en de inplanting van de ingang van het nieuw stadhuis met bovengrondse fietsersparking op de locatie van het monument.

Het behoud van het oorlogsgedenkteken op de huidige locatie leidt ertoe dat de circulatie niet meer gegarandeerd kan worden en dat de toekomstige ingang van het nieuw stadhuis wordt gehypothekeerd. Het hellend vlak dat nu de toegang biedt tot het monument wordt ook volledig uitgehaald en ingenomen door een nieuwe bovengrondse fietsersparking waardoor het behoud van het monument op de huidige locatie in de praktijk niet meer mogelijk is.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

het oorlogsgedenkteken van Beringen werd beschermd op 22 januari 2014. De bescherming werd gemotiveerd omwille van de

- historische waarde: Na de Eerste Wereldoorlog opgericht om de feiten en slachtoffers van de Grote Oorlog te gedenken, is het oorlogsmonument een getuige van de Belgische en Beringse politieke geschiedenis en bezit het zodoende een belangrijke historische en documentaire waarde.
- Artistieke waarde: Volgens een oude prentkaart door een zeker Mejuffrouw Oriane ontworpen en/of uitgevoerd gedenkteken, typologisch als een vierkante pijlervormige sokkel uitgewerkt, omgeven door vier voluten en acht blokken met bekronende bollen, waartussen een reling; rijke symbolentaal, getuige het borstbeeld van een soldaat uit W.O. I, de laurierbladeren, de wapenschilden en de kruisen, symbolen voor moed, oorlogsstrijd, vaderland en overwinning.

2.2. Impact op de erfgoedwaarden

Het verplaatsen van het oorlogsgedenkteken heeft weinig of geen invloed op de erfgoedwaarden.

- De historische waarde als monument opgericht ter herdenking van de eerste wereldoorlog blijft behouden. Ook de link met de Belgische en lokale geschiedenis wordt door de verplaatsing naar een andere plek in het centrum niet geschaad: Het marktplein is over het algemeen één van de belangrijkste plekken van de stad en dat was bij de oprichting ook de bewust gekozen plek voor een belangrijk monument. De plaats waar het herdenkingsteken echter werd opgesteld bij de heraanleg van het plein in 1994 kan bezwaarlijk een prominente plaats of plaatsing genoemd worden: Het monument werd geplaatst op een verheven boegvormige berm schuin voor de kerk. De aanblik vanaf de Markt wordt sterk gehinderd door een muur waarop een roestvrijstalen reling geplaatst is waardoor enkel de bekroning van het monument, zijnde de buste, zichtbaar is. Om de sokkel en opschriften te zien moet de toeschouwer trapsgewijs op de berm gaan en zich op de schaarse ruimte tussen beeld en reling begeven. Niet enkel de plaatsing maar ook het gebruik van rode baksteen voor berm, boeg, trappen en bestrating uit 1994 staan in schril contrast staat met het oorspronkelijke opzet en aanzicht. Door het over te brengen naar een plek aan de achterzijde van de kerk krijgt het gedenkteken echter opnieuw een meer prominente plaats in het centrum. De nieuw ontwikkelde zone, ingesloten tussen het nieuwe stadhuis, de bibliotheek en de kerk heeft het potentieel om het herdenkingsteken beter tot zijn recht te laten komen dan op de plaats waar het vanaf 1994 werd opgesteld en het in 2014 beschermd werd, weggezet achter een versteende berm opzij van de kerkingang. Op de nieuwe plaats zal het oorlogsmonument terug ten voeten uit zichtbaar zijn waardoor de belevingswaarde sterker wordt.
- De artistieke waarde blijft integraal behouden. Mits het nauwgezet volgen van de uitgeschreven procedure zal het object met een minimum aan risico verplaatst kunnen worden. Tegelijkertijd kan een deskundige restauratie de onoordeelkundige ingrepen uit het verleden verzachten. Het herwaarderen van de open ruimte rondom het object door de plaatsing in een perk en het opnieuw integraal zichtbaar maken vanaf de sokkel zal de appreciatie voor de artistieke waarde versterken.
- Aangezien het een object betreft dat gedemonteerd kan worden blijft de materialiteit maximaal behouden. In de voorbereidende nota met betrekking tot de richtlijnen voor verplaatsingen wordt de verplaatsbaarheid van objecten (het vermogen van een object om verplaatst te worden) als één van de criteria vermeld

om een verplaatsing te kunnen verantwoorden. Wat verloren gaat is de kern, bepaalde herstellingen en de voegen. De kern bestaat echter uit banaal metselwerk, vermoedelijk opgebouwd tijdens de vorige verplaatsing uit 1994. Voor wat betreft voegen en vroegere herstellingen is het eerder aangewezen deze oordeelkundig te vernieuwen. Aangezien deze specifieke materialiteit niet vermeld wordt bij de erfgoedkenmerken en de erfgoedwaarden heeft dit geen invloed.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Te nemen maatregelen bij verplaatsing

Alle concrete maatregelen voor de ontmanteling, de verplaatsing, de heroprichting en de restauratie van het beschermde goed zijn ingenomen in artikel 7 van het beschermingsbesluit. De technieken worden uitvoerig beschreven in het dossier van Lapis Arte.

3.2. Beheersdoelstellingen op de nieuwe locatie

Als algemene beheersdoelstelling na de verplaatsing en restauratie van het oorlogsgedenkteken wordt vooropgesteld dat:

- De eigenaar en gebruiker van het oorlogsgedenkteken ertoe gehouden zijn het te allen tijde goed te onderhouden door het uitvoeren van de nodige onderhouds- en instandhoudingswerken conform de bepalingen van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot de bescherming en instandhouding van onroerend erfgoed.
- Bij toekomstig beheer dient de beleving en de visuele waarneembaarheid van het monument het uitgangspunt te zijn.

4. BRONNEN

DE CLERCQ J. 2018: Materiaaltechnisch vooronderzoek oorlogsgedenkteken te Beringen, Lapis Arte bvba, Oosterzele.

VANDERGRAESEN P. 2018: Dossier oorlogsgedenkteken, Stad Beringen.

5. BIJLAGEN

5.1. Omgevingsplan

5.2. Omgevingsplan nieuw ontwerp

5.3. Ministerieel besluit 2014

5.4. Plan bij ministerieel besluit 2014